

Bestiari fantàstic

Sant Jordi arrela a Catalunya, com a festa popular, al segle XIX. Un dels pocs exemples que tenim, a casa nostra, de devoció anterior és el vot de poble d'Albarca. Imatge del sant a l'ermita de Montsant.

La llegenda del cavaller que s'enfronta a un drac és universal. Representació de sant Jordi al palau arquebisbal de Savona (Itàlia).

La figura del drac s'associa als rèptils. Drac de Reus.

El drac

El drac és un animal fabulós molt conegut i força arrelat a la nostra cultura. Representació de les forces incontrolables de la natura, el cristianisme l'ha associat al diable i al mal. És descrit com un gran rèptil, monstruós i ferotge, amb fortes urpes, dents esmolades, una forta i llarga cua, i unes ales immenses. A més, el seu alè és molt pudent; amb ell emmetzina i mata tot ésser viu per allà on passa. El seu catau, on guarda tresors meravellosos, tant pot ser en una cova com dins de l'aigua; vola per l'aire i treu foc per la boca. Provenents de terres molt llunyanes, es creu que els dracs foren introduïts a casa nostra, qui sap quan, pels moros. Arreu del món hi ha nombroses llegendes en què un heroi venç un drac, per la força o amb habilitat, per aconseguir un tresor o deslliurar una donzella. La tradició catalana ha associat el drac a la figura del cavaller sant Jordi, el seu occidor, la llegenda del qual hom situa a Montblanc.

La víbria

La víbria és la femella del drac. Segons l'espècie, pot tenir un o diversos caps i es diferencia d'aquell, òbviament, per les mamelles. D'ella s'explica que quan es troba amb un home ben vestit, l'ataca i procura donar-li mort, mentre que si el troba nu, fuig atemorida.

La serp o serpent

És el símbol, per excel·lència, del poder infernal i molts cops és confosa amb el drac. N'hi ha de característiques diverses i algunes tenen un cap antropomòrfic. Hi ha serps que, en fer-se velles, es tornen serpents. La serp calcatrinx és una serp gran i grossa de color vermell, que es cruspeix qualsevol persona que es troba pel camí, però que després d'haver-ho fet es passa tota la vida plorant-la. Altres serps tenen diversos caps que es regeneren i multipliquen així que es tallen. Com els dracs, hi ha serpents que viuen dins les coves i guarden grans tresors.

A diferència del drac, el serpent se sol representar amb ales d'au. Esgrafiats en una façana del carrer de Sant Joan, de Reus.

Bestiari fantàstic

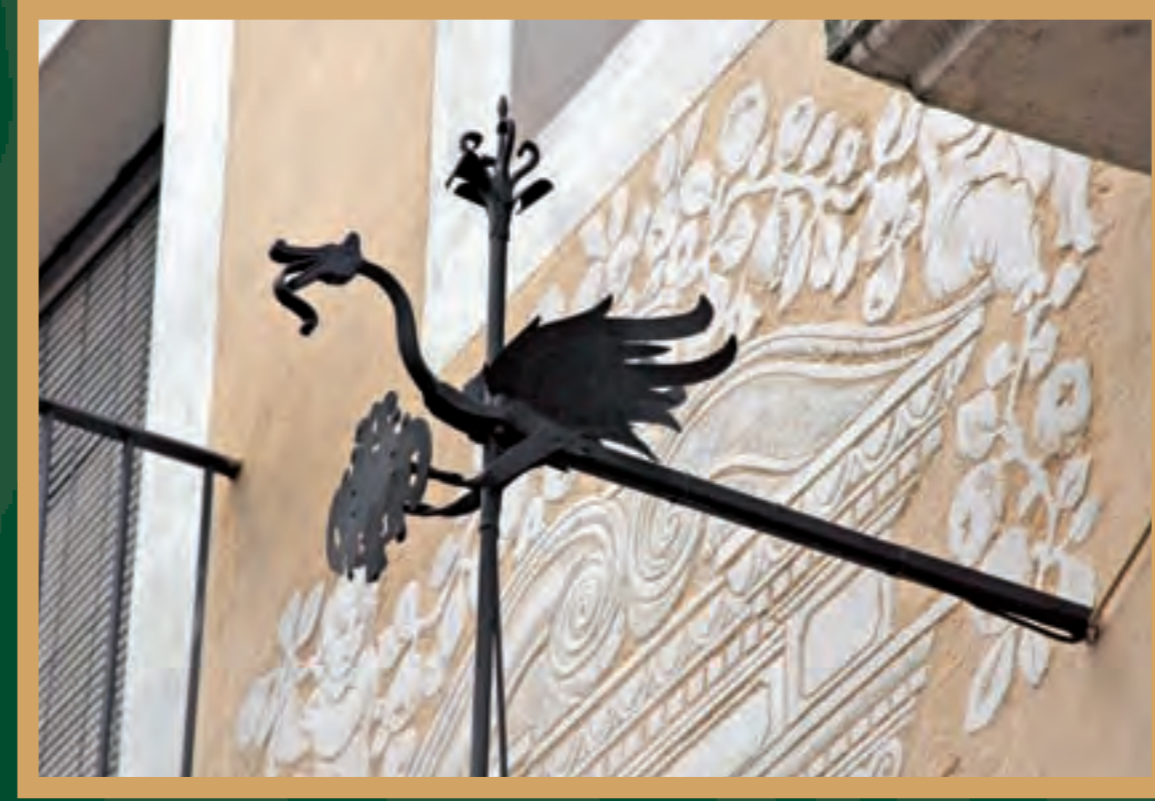
Les representacions del drac

La figura del drac és força present entre nosaltres. Des de l'edat mitjana fins als nostres dies, a l'arquitectura és on més en podem veure, en façanes decorades amb esgrafiats o en elements arquitectònics com capitells o permòdols. I també fets amb ferro forjat, als arcs de balcó, les grues de corriola, els penells o els trucadors.

També ha estat present, de sempre, en dibuixos i gravats que il·lustraven romanços, en obres literàries de caire fantàstic, contes i novel·les. I, avui, en força pel·lícules de cinema.

Dracs que coronen la façana de la casa Rull, de Reus.

Arc de balcó, amb figura de drac, al raval de Martí Folguera, de Reus.

Teiera a la plaça de la Sang, de Reus.

Drac en un permòdol de la casa Tarrats, de Reus.

Arc de balcó, en una casa de Riudoms.

Drac de forja contemporània, en un rètol de Gratallops.

Drac a la façana de la casa Homdedéu, de Reus.

Trucador en una porta del carrer de les Carnisseries Velles, de Reus.

Trucador en una casa de Cornudella de Montsant.

Drac a la façana de la casa Navàs, de Reus.

Penjarobes amb figures de drac, al Centre de Lectura de Reus.

Bestiari fantàstic

Els dracs festius

El drac és la figura més present al bestiari de les festes majors catalanes, tant en seguits i professions com en correfocs. N'hi ha de formes molt diverses, més grans o més petits, amb un o més caps, portats per una sola persona o per dues o més. Molts tenen nom propi i es vinculen a llegendes locals, antigues o de nova creació. Són, com correspon al personatge, bèsties de foc i participen, junt amb els diables, a les cercaviles i correfocs emprant pirotècnia. La seva companya, la víbria, també és representada, encara que no tant.

La llista de dracs existents a Catalunya és prou llarga. Entre els més antics, hem d'esmentar els de Vilafranca del Penedès, Solsona, la Bisbal d'Empordà o Olot.

El drac reusenc és del 1992, encarregat pel Ball de Diables de Reus a l'artista Albert Macaya, i la víbria reusenca és força més jove, del 2007, feta per iniciativa de la secció local d'ERC.

Drac de Montblanc, al correfoc de Misericòrdia del 2008, a Reus.

El Badalot, drac de l'Arboç.

Drac de Reus.

Drac d'Olot.

Drac de Vilafranca del Penedès, el més antic de Catalunya.

Drac de Poboleda.

Drac del barri d'Horta (Barcelona), convidat per Sant Jordi a Reus, el 1993.

Drac de Sant Roc, de Tarragona.

Drac de Duesaigües.

Víbria de Reus.

Bestiari fantàstic

La Víbria de Tarragona, un exemple de bèstia híbrida.

Bèsties híbrides

Hi ha bèsties força misterioses i desconegudes, i, encara que pertanyen a espècies molt diferents, amb un tret comú: el seu cos està format per una barreja d'animals.

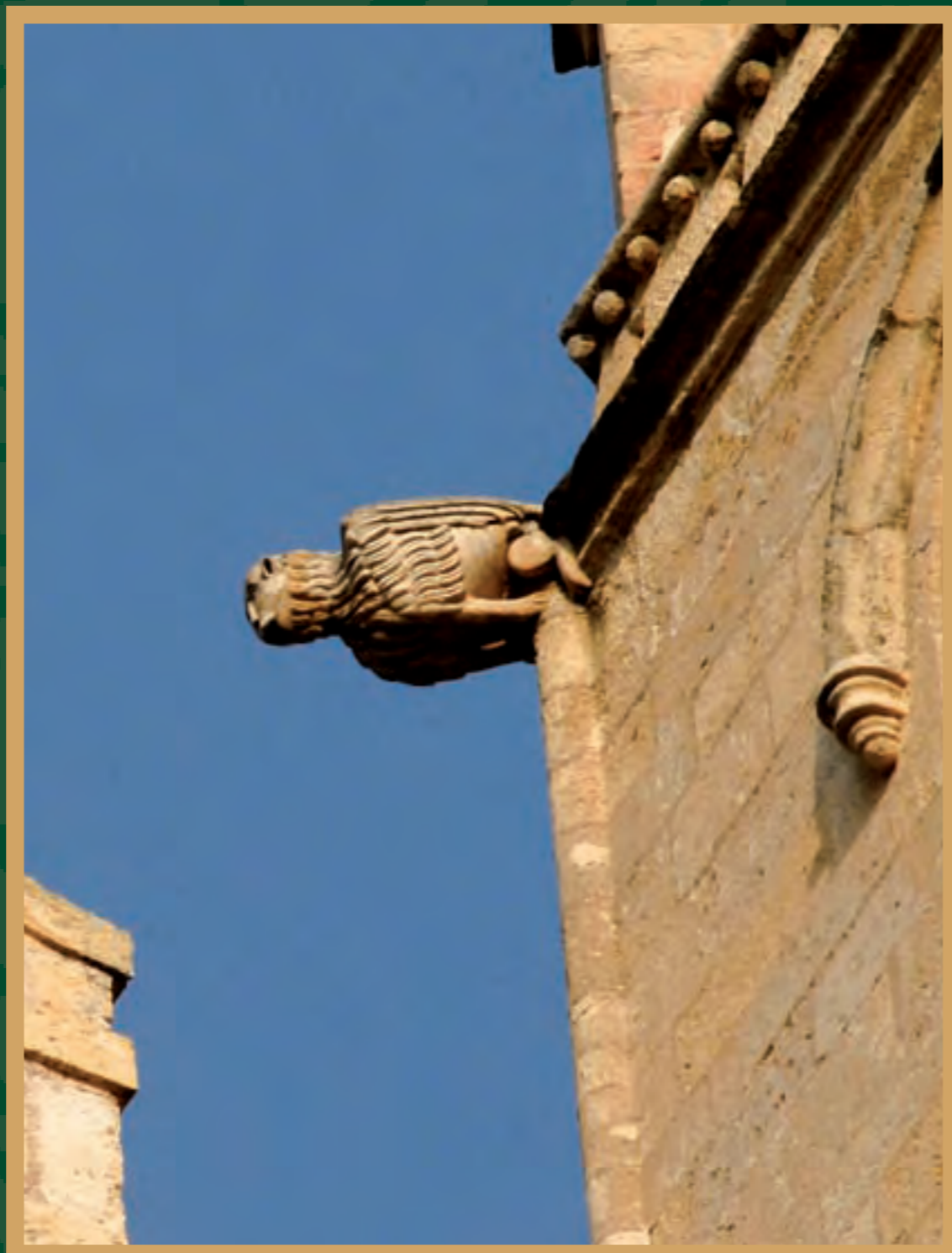
Una d'elles és el basilisc, nascut d'un ou post per un gall i incubat per un gripau o colgat dins d'un femer. Té el cap, el coll i el pit com els d'un gall i la resta del cos com el d'una serp, amb urpes. És de colors vius, amb reflexos argentats. Al seguici reusenc en podem veure un des de l'any 2007, obra de Manel Llauradó.

El griu és un altre d'aquests animals. És l'au més gran que existeix i viu a l'Orient llunyà. Té el cos d'un lleó, però el cap i les ales són com les d'una àguila. Odia especialment els cavalls i pot esquarterar qualsevol ésser viu.

Altres aus fabuloses tenen el cos cobert d'escates i cua de serp, amb plomatge a les ales i cap de lleó. L'harpia, per exemple, és un ésser mitològic amb cap i bust de dona, i ales, cua, cames i urpes d'ocell. Pot tenir un rostre lleig i ferotge o el d'una noia jove i bonica. La seva perillositat, però, és idèntica.

Lleona alada a la façana de la casa Rull, de Reus.

Harpia en un gàrgola de la prioral de Sant Pere, de Reus.

Lleons alats, esgrafiats. Bellmunt del Priorat.

Griu, església de Santa Maria, de Montblanc.

Una farnaca, animal fabulós en un permòdol de la façana de l'església parroquial de Cambrils.

La Farnaca de Cambrils, animal festiu inspirat en l'anterior.

Als edificis modernistes s'empra sovint animals fantàstics com a decoració. Institut Pere Mata, de Reus.

El basilisc de Reus.

Gripau alat, en un permòdol de la casa Tarrats, de Reus.

Lleó alat que sosté un fanal, plaça del Mercadal, de Reus.

Au fabulosa, potser un fènix, en un balcó del raval de Sant Pere, de Reus.

Bestiari fantàstic

El lleó

El lleó, la bèstia més noble que existeix, és un símbol de força i poder, representat en escuts i emblemes, i també l'animal més present en els trucadors de porta, potser per servir la casa de tot perill o mostrar la noblesa dels seus estadants. Una espècie de lleó molt comuna en els bestiaris antics és l'alada. Aquest animal fabulós és del tot semblant, quant al cos, als seus parents terrestres, però té unes ales semblants a les de l'àliga.

Com a element festiu, Reus comptà amb un lleó el 2004. És de grans dimensions, de color daurat, coronat i amb un mantell de color granat que llueix l'escut de la ciutat, obra de Manel Llauredó.

Lleó esculpit en una porta del raval de Santa Anna, de Reus.

La font del Lleó, al passeig de la Boca de la Mina, de Reus.

Trucador en una porta del carrer de Rosic, de Reus.

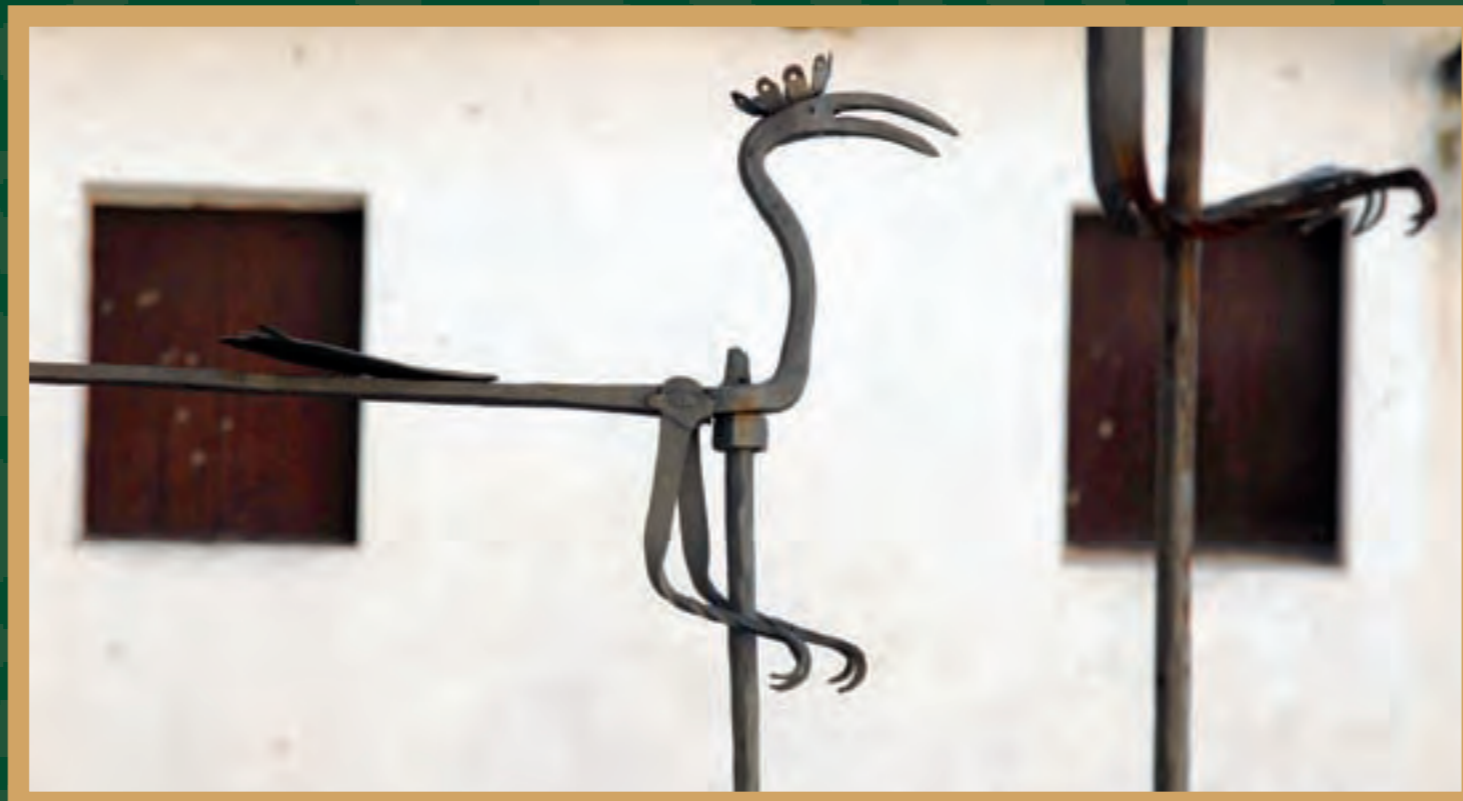
Els lleons de la porta del Palau Bofarull són prou coneguts a Reus.

Font amb la cara d'un lleó. Cornudella de Montsant.

Àligues amb el disc solar, a la porta de l'església de Torroja del Priorat.

Arc de balcó, a Cornudella de Montsant.

L'àliga amb el sol damunt del cap. Arc de balcó, a Montbrí del Camp.

Arc de balcó del s. XVIII, en una casa de la plaça de Sant Francesc, de Reus.

Àligues en un balcó del raval de Sant Pere, de Reus.

L'àliga

L'àliga o àguila ha estat considerada la senyora de totes les aus i, com a tal, és la protagonista de moltes narracions i creences. Per exemple, s'explica que quan és vella, el seu vol es fa pesat i la vista se li enterboleix, i vola cap al sol. Així, es cremen les seves plomes velles i li cau el tel dels ulls que li dificultava la visió. Després, baixa fins a una font i, submergint-se a l'aigua tres vegades, esdevé de nou jove. També es diu que té una vista prodigiosa i que és l'únic animal que pot mirar directament al sol.

L'àliga és present en molts escuts i, en la cultura popular, l'ús de l'àliga serveix per indicar la posició de poder o d'autoritat del seu portador. També la trobem representada, en ferro forjat, en molts balcons dels nostres carrers. Com a peça del bestiari festiu, simbolitza el poder i encarna la dignitat de la població que representa. Així, la de Reus –del 1996, obra de Manel Llauredó– porta corona, bastó de comandament i, durant la festa major, un colom que sosté dins del bec. A més, balla, solemnement, davant les autoritats, abans de les professions, o a l'interior del santuari de Misericòrdia.

Bestiari fantàstic

Animals marins en una font de les Peixateries Velles, de Reus.

La balena i altres monstres marins

En temps passats, la creença en grans monstres marins que atacaven els vaixells, ofegaven i devoraven els seus tripulants era molt comuna. Alguns adoptaven, en l'imaginari popular, la figura de cefalòpodes gegantins, amb tentacles llargs i gruixuts. Altres eren grans peixos ferotges. Els cetacis, com a animals marins més corpulents que existeixen, eren sovint associats a aquests éssers fantàstics. A l'edat mitjana, l'aparició de balenes era un signe de mal averany. De fet, el nom de balena designava diferents espècies de peixos monstruosos, de gran voracitat, capaços de causar les més grans malvestats en tots aquells vaixells que solcaven el mar, lluny de la costa.

Trucador en una porta de la plaça del Castell, de Reus.

Gàrgola en una façana de Montbrió del Camp.

Trucador en una casa de Porrera.

Textos

Salvador Palomar i Ferran Sugranyes.

Fotografies

Salvador Palomar i Ferran Sugranyes, amb la col·laboració de Maite Casasús, Montserrat Flores i Roser Palomar.